

Özel Eğitimde Din Eğitimi El Kitabı

**Genel Editör ve
Proje Yürütücüsü**
Prof. Dr. Eyüp Baş

Editörler
Doç. Dr. Saadettin Özdemir
Dr. Öğr. Üyesi Mustafa Başkonak

Yazarlar
Prof. Dr. Mustafa Usta
Doç. Dr. Fatih Çınar
Doç. Dr. M. Naci Kula
Doç. Dr. Mithat Eser
Doç. Dr. Saadettin Özdemir
Dr. Öğr. Üyesi İslam Musayev
Dr. Öğr. Üyesi M. Fatih Turanalp
Dr. Öğr. Üyesi Mustafa Başkonak
Dr. Öğr. Üyesi Muzaffer Üzümcü
Dr. Öğr. Üyesi Rıdvan Demir
Dr. Öğr. Üyesi Teceli Karasu
Dr. Öğr. Üyesi Turgay Gündüz

ISBN: 978-605-2233-23-8

1. Baskı
Aralık, 2018 / Ankara
2000 Adet

 Grafiker®
Yayınları
Yayın No: 289
Web: grafikeryayin.com

**Kapak, Sayfa Tasarımı,
Baskı ve Cilt**

 Grafiker®
Grafik-Ofset Matbaacılık Reklamcılık
Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.
1. Cadde 1396. Sokak No: 6
06520 (Oğuzlar Mahallesi)
Balgat-ANKARA
Tel : 0 312. 284 16 39 Pbx
Faks : 0 312. 284 37 27
E-mail : grafik@grafiker.com.tr
Web : grafik.com.tr

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....	11
-------------	----

1. BÖLÜM

TÜRKİYE’DE ÖZEL EĞİTİM VE ÖZEL EĞİTİMDE DİN EĞİTİMİ

Saadettin Özdemir

1. Örgün Eğitimde Engellilere Yönelik Eğitim ve Din Eğitimi Hizmetleri.....	22
1.1. MEB’de Engellilere Yönelik Eğitim Kurumları.....	22
1.1.1. Hafif Zihinsel Engelliler İlk ve Ortaokulu.....	22
1.1.2. İşitme, Görme ve Ortopedik Engelli Okulları.....	23
1.1.3. Bilim Sanat Merkezleri.....	23
1.2. MEB’de Özel Eğitimi Gereksinim Duyan Bireylere Yönelik Yayınlar.....	24
1.3. MEB’de Özel Eğitim ve Din Eğitimi.....	25
2. Yaygın Din Eğitimde Engellilere Yönelik Hizmetler.....	26
2.1. DİB’de Özel Eğitim ve Din Eğitimi.....	26
2.2. DİB’de Engellilere Yönelik Yayınlar.....	28
3. Engellilere Yönelik Din Eğitiminin Önemi.....	29
4. Engellilerin Eğitim ve Din Eğitiminde Karşılaştıkları Problem Alanları.....	35
4.1. Öğreticilerden Kaynaklanan Yetersizlikler.....	35
4.2. Ders Kitabı ve Kaynak Yetersizliği.....	36
4.3. Fiziki Mekânların Yetersizliği.....	36

2. BÖLÜM

İSLAM TARİHİNDE ENGELLİLİK

Mithat Eser

1. Hz. Peygamber Döneminde Engellilik.....	43
2. İlk Dönem İslam Tarihinde Engellilik.....	48

2.1. Dört Halife Döneminde Engellilik.....	48
2.2. Emeviler Zamanında Engellilik.....	50
2.3. Abbasiler Döneminde Engellilik.....	51
3. Selçuklu ve Osmanlı Dönemlerinde Engellilik.....	54
3.1. Selçuklular Döneminde Engellilik.....	54
3.2. Osmanlılar Döneminde Engellilik.....	55

3. BÖLÜM

DİN EĞİTİMİNDE BİREYSELLEŞTİRİLMİŞ EĞİTİM PROGRAMININ HAZIRLANMASI VE ÖĞRETİM

Teceli Karasu

1. Eğitsel Değerlendirme Süreci.....	64
1.1. Öğrencinin fark edilmesi ve ilk tedbirler.....	64
1.2. Öğrencinin RAM'a Gönderilme Süreci.....	65
1.3. Eğitsel Değerlendirme ve İzleme Ekibi.....	65
1.4. Ayrıntılı Değerlendirme, Tanılama ve Yerleştirme.....	65
2. Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı.....	66
3. BEP Hazırlama Süreci.....	68
3.1. Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı Geliştirme Birimi:.....	68
3.2. Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı İçeriği.....	70
3.2.1. Öğrencinin Performans Düzeyi.....	70
3.2.2. Uzun Dönemli Hedef.....	71
3.2.3. Kısa Dönemli Hedef.....	72
3.2.4. Öğretim Yöntemi, Materyal ve Zaman.....	73
3.2.5. Değerlendirme Yöntemi.....	73
3.2.6. Hizmetlerde zaman ve personel yönetimi.....	74
3.2.7. Öğretimsel Uyarlamalar.....	75
4. BEP İzleme ve Değerlendirme.....	75
5. Bireyselleştirilmiş Öğretim Planı (BÖP).....	76

4. BÖLÜM

DİN EĞİTİMİNDE KAYNAŞTIRMA UYGULAMALARI VE DESTEK ÖZEL EĞİTİM HİZMETLERİ

Muzaffer Üzümcü

1. Özel Eğitim Ortamları.....	87
2. Kaynaştırma Eğitimi.....	89
2.1. Kaynaştırma Eğitiminin Unsurları.....	90

2.2. Kaynaştırma Eğitiminin İlkeleri ve Yararları.....	94
2.3. Kaynaştırma Eğitiminde İşbirlikli Öğrenme ve Akran Eğitimi.....	96
2.4. Kaynaştırma Eğitiminde BEP.....	99
3. Destek Özel Eğitim Hizmetleri.....	100
4. Kaynaştırma Eğitimi Açısından İlahiyat Lisans Programı.....	103

5. BÖLÜM

OTİZMLİ BİREYLERDE DİN EĞİTİMİ

Mustafa Usta

1. Bireysel Farklılık ve Özel Eğitim.....	112
2. Özel Eğitimle İlgili Temel Kavramlar.....	113
2.1. Zedelenme.....	113
2.2. Yetersizlik.....	113
2.3. Engel.....	114
2.4. Risk Taşıma.....	115
2.5. Özel Eğitim.....	115
2.6. Özel Eğitim Gerektiren Birey.....	116
3. Özel Eğitim ve Din.....	116
3.1. Özel Eğitimin Gelişimi ve Din.....	116
3.2. İslam'da Bireyin Değeri ve Çocuk.....	118
3.3. Özel Eğitim ve Din Eğitimi.....	122
3.4. Otizmlili Bireyin ve Ailenin Din Eğitimi.....	126

6. BÖLÜM

ZİHİNSEL ENGELLİ BİREYLERDE DİN EĞİTİMİ

Rıdvan Demir

1. Zihinsel Engelin Tanımı.....	141
2. Zihinsel Engelin Nedenleri.....	143
3. Zihinsel Engelin Sınıflandırılması.....	144
4. Zihin Engelli Çocukların Gelişim Özellikleri.....	146
4.1. Bilişsel (Zihinsel) Özellikleri.....	146
4.2. Sosyal, Davranışsal ve Duygusal Özellikleri.....	148
5. Zihinsel Engellilerle İlgili İstatistik Bilgiler.....	149
6. Ülkemizde Zihinsel Engellilerin Eğitimleri.....	150
7. Zihinsel Engellilerin Eğitiminde Kullanılan Yöntemler.....	153
8. Zihinsel Engellilere Yönelik Örgün Din Eğitimi Faaliyetleri.....	156

7. BÖLÜM

GÖRME ENGELLİ BİREYLERDE DİN EĞİTİMİ

Mustafa Başkonak

1. Görme Engellilik.....	170
1.1. Görme Engellilerin Özellikleri.....	171
1.2. Görme Engelliler İçin Destekleyici Teknolojiler.....	174
2. Görme Engellilerin Eğitimi.....	175
2.1. Braille (Kabartma) Alfabesi.....	177
2.2. Görme Engellilere Din Eğitimi.....	180
2.3. Dünyada Görme Engellilerin Din Eğitimi.....	181
2.4. Görme Engellilere Din Eğitiminin Önemi.....	182

8. BÖLÜM

ORTOPEDİK ENGELLİ BİREYLERDE DİN EĞİTİMİ

M. Fatih Turanalp

1. Engellilik ve Bedensel Engellilik Kavramı.....	189
2. Ortopedik Engelliliğin Tanımı.....	190
3. Türkiye’de Ortopedik Engellilerin Eğitimi ve Din Eğitimi Çerçevesi.....	191
3.1. Ortopedik Engellilerin Eğitimi.....	191
3.2. Ortopedik Engellilerin Din Eğitimi.....	194
4. Ortopedik Engellilerin Eğitimi ve Din Eğitimi ile İlgili Dünyadaki Çalışmalar.....	195
4.1. Dünyada Özel Eğitim.....	195
4.2. Ortopedik Engellilerin Din Eğitimi ile İlgili Dünyadaki Bazı Örnekler.....	196
5. Ortopedik Engellilerin Din Eğitiminin Önemi ve Amacı.....	197
6. Ortopedik Engellilerin Psiko-Sosyal Rehabilitasyonu ve Sosyalleşmesi.....	197

9. BÖLÜM

İŞİTME ENGELLİ BİREYLERDE DİN EĞİTİMİ

Mustafa Başkonak

1. Geçmişten Günümüze İşitme Engelliler.....	206
2. İşitme Engellilik.....	209
2.1. İşitme ve İşitme Kaybı.....	209
2.2. İşitme Engeli ve İşitme Yetersizliği.....	209
2.3. İşitme Engelli ve İşitme Engellilik.....	209

2.4. İşitme Engelliliğin Nedenleri.....	209
2.5. İşitme Engelinin Sınıflandırılması.....	210
3. İşitme Engelli Çocukların Gelişim Özellikleri.....	212
3.1. Dil Gelişimi.....	213
3.2. Bilişsel Gelişim.....	213
3.3. Motor Gelişim.....	213
3.4. Sosyal ve Duygusal Gelişim.....	214
3.5. İşitme Engelliler ile İlgili İstatistiksel Bilgiler.....	214
4. İşitme Engellilerin Eğitimi.....	215
4.1. İşitme Engellilerin Örgün Eğitiminde Özel Eğitim Kurumları.....	215
4.1.1. Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi İşitme Engelliler Destek Eğitim Programı.....	216
4.1.2. İlkokul, Ortaokul ve Lise Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Dersi Öğretim Programı.....	217
4.2. İşitme Engellilerin Eğitiminde Yaygın Eğitim Programları.....	217
4.2.1. Kur'an Kursları Öğretim Programının İçeriği.....	218
4.2.2. Sivil Toplum Kuruluşlarında İşitme Engellilere Yönelik Din Eğitiminin İçeriği.....	219
4.3. İşitme Engellilerin Eğitimlerinde Kullanılan Yöntemler.....	220
5. İşitme Engellilere Yönelik Din Eğitimi Çalışmaları.....	223
5.1. Yabancı Ülkelerde İşitme Engellilere Din Eğitimi Çalışmaları.....	223
5.2. İslâm Dininin İşitme Engellilere Bakışı ve Ülkemizde İşitme Engellilere Din Eğitimi Çalışmaları.....	225
5.2.1. Kur'an-ı Kerim Öğretimi.....	228
5.2.2. İşitme Engellilerin Din Eğitimine Yönelik Diğer Çalışmalar.....	229

10. BÖLÜM

ÜSTÜN ZEKÂLI VE ÖZEL YETENEKLİ BİREYLERDE DİN EĞİTİMİ

Turgay Gündüz

1. Üstün Zekâlılık veya Özel Yeteneklilik Nedir? Kimler Üstün Zekâlı veya Özel Yetenekli Kabul Edilir?.....	238
1.1. Zekâ ve Yetenek Kavramları.....	238
1.2. Üstün Zekâlılar ve/veya Özel Yeteneklilerle İlgili Tanımlar ve Modeller.....	240
1.3. Kimler Üstün Zekâlı veya Özel Yetenekli Kabul Edilmektedir ve Toplumdaki Oranı Nedir?.....	249

2. Üstün Zekâlı ve Özel Yetenekli Çocukların Eğitiminin Kısa Tarihçesi.....	250
3. Üstün Zekâlı veya Özel Yetenekli Çocukların Özellikleri.....	252
3.1. Fiziksel Özellikleri.....	254
3.2. Bilişsel Özellikleri.....	254
3.3. Sosyal ve Duyuşsal Özellikleri.....	255
4. Üstün Zekâlı Veya Özel Yetenekli Bireylerin Tanılanması ve Eğitimi.....	256
4.1. Üstün Zekâlı veya Özel Yetenekli Çocukların Tanılanması (Teşhisi).....	256
4.1.1. Tarama veya Aday Gösterme.....	257
4.1.2. Test veya Değerlendirme.....	258
4.1.3. Karar Alma Aşaması.....	258
4.2. Üstün Zekâlı veya Özel Yetenekli Bireylerle İlgili Eğitim Modelleri.....	258
4.2.1. Ayrı Eğitim.....	259
4.2.2. Birlikte Eğitim.....	259
4.3. Bilim ve Sanat Merkezleri (BİLSEM).....	261
5. Üstün Zekâlı veya Özel Yetenekli Çocukların Dinî ve Ahlakî Gelişimleri ve Öğretim Stratejileri.....	263
5.1. Üstün Zekâlı veya Özel Yetenekli Çocukların Dinî-Ahlaki Gelişimi.....	263
5.2. Üstün Zekâlı ve Özel Yeteneklilerin Din ve Ahlak Eğitiminde Kullanılabilecek Öğretim Stratejileri.....	266
5.3. Üstün Zekâlı ve Özel Yeteneklilerin Öğretmenlerinde Bulunması Gereken Özellikler.....	267

11. BÖLÜM

ENGELLİ BİREYE SAHİP AİLELERDE DİN EĞİTİMİ

İslam Musayev

1. Engellilik ve Aile.....	277
2. Engelli Bireye Sahip Ailelerin Sorunları.....	279
2.1. Duygusal/Psikolojik Sorunlar.....	279
2.2. Sosyal Sorunlar.....	282
2.3. Fiziksel Çevre ve Mimari Sorunlar.....	284
2.4. Ekonomik Sorunlar.....	285
2.5. Örgütlenme Yetersizliği Sorunu.....	285
3. Engelli Bireye Sahip Ailelerin Din Eğitimi.....	286
3.1. Allah İnancı.....	287

3.2. Peygamber İnanıcı ve Peygamberlerin Yaşam Hikâyeleri.....	288
3.3. Kader, Hayır ve Şer İnanıcı.....	289
3.4. Ahiret İnanıcı.....	290
3.5. Manevi Ödül Anlayışı.....	291
3.6. Doğru Bir İmtihan ve Ceza Anlayışının Kazandırılması.....	292
3.7. Umut Duygusu, Sabır ve Şükür.....	293
4. Engelli Bireye Sahip Ailelerin Din Eğitiminde Dikkat Edilecek Hususlar.....	294
4.1. Destek.....	294
4.2. Sosyal Kabul.....	296
4.3. Empati.....	297
4.4. İletişim ve Dinleme.....	299

12. BÖLÜM

ENGELLİ BİREYLERDE MANEVİ DANIŞMANLIK VE REHBERLİK

M. Naci Kula

1. Maneviyat ve Manevi Danışmanlık ve Rehberlik.....	306
2. Engelliliğin Anlamı ve Zorlukları ile Baş Etmek.....	307
3. Engelli ve Yakınına Biblo-terapi Uygulaması (Moral ve Maneviyatlarını Güçlendirici Kitaplar Okutmak).....	313
4. Engelli ve Yakınına Dini Destek Olarak Dua.....	314
5. Engelli Bireye Yönelik Manevi Danışmanlık Açısından Dini Sosyalleşme ve Sosyal Destek Sağlama.....	319

13. BÖLÜM

ÖZEL EĞİTİMDE DİNİ İLETİŞİM

Fatih Çınar

1. İletişim.....	325
1.1. Tanımı ve Kapsamı.....	325
1.2. Niçin iletişim.....	327
1.3. İletişimin Temel Özellikleri.....	328
1.4. İletişim Sürecinin Temel Öğeleri.....	329
1.5. İletişim Türleri.....	334
1.6. İletişim ve Eğitim.....	336
2. Dini iletişim.....	336
2.1. Kaynak.....	337

2.2. Mesaj.....	342
2.3. Kanal.....	345
2.4. Alıcı.....	346
3. Özel Eğitimde Dini İletişim.....	346
3.1. Özel Eğitim.....	346
3.2. Engellilik Durumuna Göre Dini İletişim.....	347
3.2.1. Zihinsel Engelliler ile iletişim.....	347
3.2.2. Görme Engelliler ile iletişim.....	349
3.2.3. İşitme Engelliler ile iletişim.....	351
3.2.4. Öğrenme Yetersizliği veya Özgül Öğrenme Güçlüğü Olanlarla İletişim.....	353
3.2.5. Otizm Ve Otistik Bozukluğu Olan Çocuklar İle İletişim.....	355
3.2.6. Üstün Yetenekliler İle İletişim.....	357
3.2.7. İletişim Yetersizliği Olan (Dil ve Konuşma) Çocuklar İle İletişim.....	360
YAZAR ÖZGEÇMİŞLERİ.....	367

ÖN SÖZ

İnsan diğer varlıklardan farklı olarak her şeyi dünyada öğrenir. Doğduğunda hayata, yaşamaya ve çevresine dair bir bilgisi yoktur. Tüm yapıp-etmelerini gelişim ve öğrenme özelliklerine göre yavaş yavaş öğrenir. Ancak bu durum dünyaya gelen her birey için aynı ve eşit şartlarda olmayabilir. Yani dezavantajlı ve özel eğitime gereksinimi olan bireyler olarak adlandırdığımız farklı engel gruplarının mensupları eğitim, öğrenme ve gelişim özellikleri açısından bazı güçlükler yaşamaktadırlar. Söz konusu güçlükler hayatın her alanında kendini farklı şekillerde göstermektedir. İşte bu çalışmada dezavantajlı olarak kabul edilen engelli bireylerin ve özel eğitime gereksinim duyan diğer bireylerin din eğitim-öğretimiyle ilgili ihtiyaçları ve karşılaştıkları sorunlar ele alınmaya çalışılmıştır.

Özel eğitime gereksinim duyan bireyler genel eğitimde olduğu gibi din eğitim ve öğretiminde de pek çok güçlüklerle karşılaşmaktadırlar. Engellilik tür ve özellikleri ile özel eğitim almadaki farklılıklar, her bir bireyi ayrı ve özel kılmaktadır. Her birini ayrı bölümde ele alacağımız zihinsel, görme, ortopedik, işitme, kaynaştırma eğitimi kapsamına girenler engelliler ve üstün zekâlılar, özel eğitimin ayrı bir alanını oluşturmaktadır. Dolayısıyla farklı özellikleri olan bu özel eğitim gereksinimli bireylerin beklentileri, ihtiyaçları, sorunları ve her türlü eğitim-öğretim durumları da birbirinden farklılık arz etmektedir. Her birisi özel eğitim kapsamı içerisinde değerlendirilen, benzer gibi görünen ancak bireysel özellikleri, eğitim-öğretim yöntemleri, beklentileri ve her durumları birbirinden farklı olan söz konusu alanlar, konunun uzmanları tarafından ele alınmıştır.

Ülkemizde özel eğitim alanında son yıllarda önemli adımlar atılmış, olumlu birçok gelişme yaşanmıştır. Buna bağlı olarak da ilgili alanda sorunlar tespit edilmiş olup bu alanlara yönelik çözüm önerileri geliştirilmeye çalışılmaktadır. Genel olarak özel eğitim gereksinimi olan bireylerin eğitimleri ve rehabilite destekleri Milli Eğitim Bakanlığı ve Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından yürütülmektedir. Din eğitimi-öğretimi alanındaki ihtiyaç, beklenti ve sorunlara karşı çözümler ise Milli Eğitim Bakanlığı ve Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından karşılanmaktadır.

Milli Eğitim Bakanlığı özellikle engellilere yönelik eğitim kurumları, bilim sanat merkezleri, kaynaştırma eğitimi ve ilgili alanlara yönelik yayın-

lar hazırlayarak özel eğitime gereksinim duyan bireylerin genel eğitim ve din eğitimi alanında katkı yapmaya çalışırken Diyanet İşleri Başkanlığı da yaygın eğitim kapsamında cami içi ve dışındaki farklı etkinliklerle ve Kur'an kurslarıyla kuruluş kanununun kendine yüklediği sorumlulukları yerine getirmeye çalışmaktadır.

Elinizdeki çalışma ülkemizde her biri alanın uzmanı olan değerli hocalarımızın özverili katkılarıyla ve uzun soluklu bir çalışma neticesi ortaya çıkmıştır. Bilgi ve birikimleriyle bu projede yer alan değerli bilim insanları teşekkürü fazlasıyla hak etmektedirler. Bölüm yazarı olarak desteklerini esirgemeyen hocalarımız Prof. Dr. Mustafa Usta, Doç. Dr. Mithat Eser, Doç. Dr. M. Naci Kula, Doç. Dr. Fatih Çınar, Dr. Öğr. Üyesi Teceli Karasu, Dr. Öğr. Üyesi Muzaffer Üzümcü, Dr. Öğr. Üyesi Rıdvan Demir, Dr. Öğr. Üyesi M. Fatih Turanalp, Dr. Öğr. Üyesi Turgay Gündüz ve Dr. Öğr. Üyesi İslam Musayev'e katkılarından dolayı teşekkür ederiz.

Özel eğitimde din eğitimi sorunu, özellikle din eğitimcisi yetiştiren İmam-Hatip Liseleri ve İlahiyat / İslami İlimler Fakültelerini, halkı din konusunda aydınlatma görevi bulunan ve halkın taleplerini karşılama konumunda olan Diyanet İşleri Başkanlığı personelini, özel eğitim alanında hizmet veren Millî Eğitim Bakanlığı çalışanlarını ve özel eğitim alanına ilgi duyan herkesi ilgilendirmektedir. Çalışmamızın alanda çalışanlara, konuyla ilgilenenlere, alanın muhatabı olan özel eğitime gereksinim duyan bireylere ve tüm okuyuculara yararlı olması en büyük dileğimizdir.

Alanında bir ilk olan bu çalışma, okuyucularımızın yapacağı yorum, değerlendirme ve eleştirilerle daha nitelikli hale gelecektir. "Özel Eğitimde Din Eğitimi" adlı editöryel çalışmamıza ilgi gösteren, yayınlanması ve okuyucuyla buluşması konusunda yardım ve desteklerini esirgemeyen Grafiker Yayınları yetkililerine, eserin ortaya çıkma aşamasında görev alan tüm çalışanlarına teşekkürlerimizi sunarız.

Editörler

Doç. Dr. Saadettin Özdemir

Dr. Öğr. Üyesi Mustafa Başkonak

Aralık 2018